

جنبش اجتماعی و قدرت نرم مسلمانان در
راهپیمایی اربعین
(نگاهی به اثرات سیاسی و بین‌المللی مراسم پیاده‌روی اربعین)
(صفحات ۹ تا ۳۰)

DOR: 20.1001.1.17358663.1400.16.48.1.3

نوع مقاله: پژوهشی

عبدالله طاهرخانی^۱ * پروین سوادیان^۲ * منصور شریفی^۳

پذیرش: ۹۹/۱۲/۱۳

دریافت: ۹۹/۱۱/۱۳

چکیده

آمریکا و کشورهای غربی با به‌کارگیری قدرت نرم و سخت، سعی در ایجاد اختلاف بین مذاهب و شیعه‌هراسی دارند. راهپیمایی اربعین با داشتن ویژگی‌های یک جنبش اجتماعی توانسته است در وحدت و همبستگی مسلمانان اثرگذار باشد و تلاش‌های دشمن برای تفرقه افکنی و ناامنی را تحت تأثیر قرار دهد. آیا می‌توان چنین تصور کرد که ابعاد مختلف این راهپیمایی، منجر به شکل‌گیری عناصری از قدرت نرم مسلمانان شده است؟ هدف: این پژوهش، به دنبال بررسی ابعاد پیاده‌روی اربعین و ارتباط آن با شکل‌گیری عناصر قدرت نرم مسلمانان است. در این تحقیق، با مشخص کردن شرایط جنبش اجتماعی، ویژگی‌های جنبش اربعین معرفی می‌شود و نهایتاً از این طریق، شکل‌گیری عناصر قدرت نرم مسلمانان به دست می‌آید. روش: این تحقیق با استفاده از روش کمی و پیمایش انجام شده و جمع‌آوری اطلاعات آن، از طریق پرسشنامه بوده است. یافته‌ها: فرضیه اصلی تحقیق، یعنی وجود رابطه بین ابعاد پیاده‌روی اربعین و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم مسلمانان تأیید شد. تعامل مفهومی راهپیمایی اربعین با جنبش اجتماعی و قدرت نرم، از دستاوردهای جدید این پژوهش است. در پیاده‌روی اربعین، جنبشی اجتماعی شکل می‌گیرد که منجر به پدید آمدن عناصر قدرت نرم مسلمانان می‌شود که شامل همگرایی، وحدت و همبستگی بین مذاهب و ملت‌ها، اتحاد ایران و عراق، روشنگری و بیداری اسلامی، قدرت بالای بسیج مسلمانان است.

واژگان کلیدی: پیاده‌روی اربعین، قدرت نرم مسلمانان، همبستگی مذاهب، جنبش اجتماعی، بیداری اسلامی.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

taherkhani128@gmail.com

۲. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران (نویسنده مسئول)

p_savadian@yahoo.com

۳. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

Sharifim@ut.ac.ir

۱- بیان مسأله

در قدرت نرم، برتری و تسلط بر یک جامعه، با اجبار و تحمیل و یا تشویق و ترغیب آشکار نیست، بلکه برتری با تسلط بر افکار، اذهان و عقاید به دست می‌آید. آمریکا و کشورهای غربی علاوه بر به‌کارگیری این قدرت نرم در جهان و خاورمیانه، از قدرت سخت یعنی جنگ‌افزارهای پیشرفته هم برای ایجاد اختلاف بین مذاهب و شیعه هراسی بهره گرفته‌اند. یکی از اهداف اصلی آن‌ها از این ناامنی‌ها، ترسیم چهره‌ای هولناک از دین اسلام است تا مانع گسترش تفکرات شیعه شوند. مراسم پیاده‌روی اربعین، با حضور میلیون‌ها نفر، هر سال در کشور عراق برگزار می‌شود، شرکت‌کنندگان از مسیرهای مختلف با پای پیاده به سمت کربلا حرکت می‌کنند. راهپیمایان از کشورهای مختلف جهان حتی سایر ادیان، در این مراسم حضور دارند، لذا افراد با ملیت، زبان و نژادهای متفاوتی در این راهپیمایی شرکت کرده‌اند؛ اما سؤال تحقیق این است که چه دلایلی می‌تواند این جمعیت انبوه و میلیونی را چنان منسجم و یکپارچه کند که راهپیمایان، علی‌رغم داشتن تفاوت‌های ملی، قومی و نژادی، همگی تحت لوای یک پرچم جمع شوند؟ آیا می‌توان چنین تصور کرد که این راهپیمایی، به‌عنوان یک جنبش اجتماعی منجر به شکل‌گیری عناصری از قدرت نرم در شیعیان و انسجام آن‌ها در این مراسم شده است؟

به نظر می‌رسد، در راهپیمایی اربعین با شکل‌گیری قدرت نرم شیعیان، تلاش‌های دشمن با قدرت نرم و سخت برای ایجاد تفرقه و شیعه هراسی به‌هم‌ریخته و راهپیمایان، زیر یک پرچم، منسجم و هم‌نوا شده‌اند.

فرضیه‌های تحقیق: ۱. بین ابعاد پیاده‌روی اربعین و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم مسلمانان رابطه وجود دارد.

۲. بین وضعیت اقتصادی راهپیمایان و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم مسلمانان رابطه وجود دارد.

اهمیت موضوع حاضر از آن جهت است که از یک سو این راهپیمایی به بزرگ‌ترین اجتماع بشری تبدیل شده و هر ساله به جمعیت آن افزوده می‌شود و از سوی دیگر، با در نظر گرفتن ابعاد، آثار و کارکردهای اجتماعی و سیاسی آن، از یک مراسم مذهبی فراتر رفته و به یک رویداد مهم در سطح جهان تبدیل شده است. بر این اساس، تحقیق پیرامون این مراسم، از نظر مسائل بین‌المللی و تغییرات اجتماعی در سطح کلان، امری ضروری به نظر می‌رسد.

۲. ادبیات پژوهش

۲-۱. ادبیات تجربی

۱. سید مهدی میر محمدصادقی و رحمت حاجی مینه (۱۳۹۷)، در مقاله‌ی خود با عنوان «تبیین دیپلماسی فرهنگی ایران در قبال ایران هراسی» به توانائی‌های فرهنگی ایران به‌عنوان قدرت نرم در مقابله با دشمنان در منطقه اشاره داشته و همچنین دسیسه‌های فرهنگی آمریکا و کشورهای غربی برای ترویج شیعه هراسی و ایران هراسی تشریح شده است.

۲. سید محمد موسوی و رضا بیات (۱۳۹۷)، مقاله‌ای با عنوان «کاوشی در آیین پیاده‌روی اربعین حسینی و اثرگذاری کارکردهای اجتماعی و سیاسی آن» ارائه و نگارندگان دو بُعد سیاسی و اجتماعی این مراسم را موردبررسی قرار داده‌اند و به کارکردهای اجتماعی (نظیر هویت‌یابی، سبک زندگی، اصلاح جامعه، زمینه‌سازی ظهور) و همچنین به کارکردهای سیاسی (نظیر مقاومت، وحدت، امنیت‌آفرینی و استکبارستیزی) صرفاً اشاره‌ای داشته‌اند.

۳. سید محمود سامانی (۱۳۹۷)، مقاله‌ای تحت عنوان «کارکردهای سیاسی اجتماعی و فرهنگی اربعین حسینی» به نگارش درآورده و در آن اشاراتی به برخی از نقش‌ها و کارکردهای سیاسی و اجتماعی پیاده‌روی اربعین داشته است. اقتدار آفرینی، وحدت و انسجام‌بخشی از کارکردهای سیاسی و همچنین هویت‌بخشی و تقویت روح جمعی از مؤلفه‌ها و کارکردهای اجتماعی است که به آن اشاره شده است. باوجود آن که بخشی از مباحث این مقاله، با تحقیق حاضر ارتباط دارد، اما به‌صورت عمیق به موضوع پرداخته است.

۴. غفاری (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان «پیاده‌روی اربعین به‌مثابه جنبش اجتماعی»، ضمن بحث پیرامون شرایط و مشخصات جنبش اجتماعی، سعی در اثبات پیاده‌روی اربعین به‌عنوان جنبش اجتماعی دارد و با ارائه‌ی مستندات، به تطابق و مقایسه عناصر جنبش در این مراسم پرداخته است. این اثر به لحاظ نظری مفید و قابل بهره‌برداری است، اما بحث قدرت نرم و ابعاد سیاسی و بین‌المللی پیاده‌روی اربعین مطرح نشده است.

۵. محمدحسین رضایی (۱۳۹۶)، در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، به بررسی ابعاد جامعه‌شناختی مراسم اربعین حسینی و نقش آن در تحکیم پایه‌های عقیدتی تشیع اختصاص داده است. این پژوهش به برخی از جنبه‌های دینی و بین‌المللی پیاده‌روی اربعین

تأکید دارد که قابل بهره‌برداری است؛ اما به موضوع مورد بحث اشاره‌ای نداشته است.
۶. مرتضی غرسبان (۱۳۹۶)، در مقاله‌ی «راهپیمایی اربعین؛ ظرفیت‌ها و آسیب‌ها»، به تهدیدها، آسیب‌ها و فرصت‌های این مراسم پرداخته است. در این مقاله، برخی از تهدیدها از جمله، ناامنی و اقدامات تروریستی، حضور نظامیان دیگر کشورها، نفوذ جریان تشیع انگلیسی مطرح شده و همچنین به فرصت‌هایی چون تقریب مذاهب، وحدت و همبستگی مسلمانان اشاره شده، اما به ارتباط این ظرفیت‌ها به‌عنوان قدرت نرم مسلمانان، توجهی نشده است.

۷. حبیب اله خواص (۱۳۹۴)، کتاب «همایش اربعین جلوه‌ای از زندگی آرمانی شیعه» را تألیف کرده و در آن به بررسی آثار و پیامدهای همایش اربعین حسینی در هویت‌سازی شیعه و سبک زندگی مطلوب و تمدنی شیعه پرداخته است. مؤلف در این کتاب با ارائه‌ی آیات و روایات مرتبط با مقام و جایگاه امام حسین (ع) در بین مردم جهان، به بررسی فرضیه‌ی ظرفیت جهانی شدن شیعه از مسیر مراسم اربعین حسینی می‌پردازد. مباحث این کتاب بیشتر ناظر به مباحث دینی بوده و کمتر به ابعاد سیاسی و عناصر قدرت نرم در این مراسم پرداخته است.

نقد کلی: در آثار ارائه شده به مباحثی درباره‌ی قدرت نرم و یا اثرات سیاسی پیاده‌روی اربعین اشاره شده، اما در مقاله‌ی حاضر، به ارتباط و تأثیر پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یک جنبش اجتماعی در شکل گرفتن قدرت نرم مسلمانان تأکید شده که در آثار مذکور چنین رویکردی وجود نداشته است.

۲-۲. ادبیات نظری

در بحث نظری با مفاهیم قدرت نرم و جنبش اجتماعی سروکار داریم. در بحث قدرت نرم پس از تعریف این مفهوم، به دنبال بیان نحوه‌ی به‌کارگیری این قدرت در منطقه توسط دشمن و همچنین تقابل این قدرت در راهپیمایی اربعین هستیم؛ پس از ارائه‌ی تعریف و ویژگی‌های جنبش اجتماعی به اثبات راهپیمایی اربعین به‌عنوان جنبشی اجتماعی می‌پردازیم و در ادامه وجه تمایز جنبش اربعین و فرایند تشکیل قدرت نرم در پیاده‌روی اربعین بیان می‌شود.

قدرت نرم: «قدرت نرم، توانایی تأثیرگذاری بر دیگران برای کسب نتایج مطلوب

از طریق جذابیت به جای اجبار یا تطمیع است. قدرت نرم یک کشور، بستگی به منابع، فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست‌هایش دارد». (نای، ۱۳۸۸: ۱۸۶) نای قدرت نرم را به مثابه‌ی جذابیت در نظر می‌گیرد و آن را قدرت جذابیت می‌نامد. (نای، ۱۳۸۷: ۴۴) و این یعنی «نگاه به قدرت از حالت سخت‌افزاری تبدیل به یک نگاه هنجاری و فرهنگی شده است» (افتخاری، ۱۳۸۷: ۲۶)، اساس قدرت نرم در ارزش‌ها، فرهنگ و نحوه‌ی رفتار با هر کشور در سطح ملی، منطقه‌ای و یا بین‌المللی و در ایجاد حس مشروعیت برای اهداف بین‌المللی یک کشور نهاده شده است. (کلاهیچیان، ۱۳۸۷: ۴۵) بنابراین کشورهایی که از هنجارهای جذابی برخوردارند و پشتوانه‌ی غنی فرهنگی و ارزشی دارند، به سهولت می‌توانند به لحاظ نرم به یک ابرقدرت تبدیل شوند. (افتخاری و کمالی، ۱۳۹۴: ۱۲) «از دیدگاه وی (نای) یک چنین سیاستی سرانجام، منجر به محبوبیت دولت‌ها نزد افکار عمومی کشور مقصد می‌شود و نیز کسب حیثیت، اعتبار و وجهه‌ی بین‌المللی برای دولت‌ها را در بردارد». (حسن خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۸) در مباحث مطرح‌شده، به جذابیت در هنجارها و ارزش‌های فرهنگی و همچنین توانایی ایجاد ارتباطات فرهنگی، به‌عنوان عناصر قدرت نرم اشاره‌شده که در راهپیمایی اربعین وجود دارد. برقراری ارتباط میان راهپیمایان که از کشورهای مختلفی حضور یافته‌اند و جذابیت ارزش‌های فرهنگی و دینی در این مراسم به‌وفور دیده می‌شود و این امر هر سال خیل جمعیت بیشتری را به خود جذب می‌کند طوری که بسیاری از آنان علاوه بر آن که سال‌های بعد هم مشتاق این حضور هستند، دیگران را نیز تشویق و ترغیب به حضور در این مراسم می‌کنند، لذا در راهپیمایی اربعین، هر فرد، یک رسانه است و با وجود تحریم تبلیغاتی و سانسور خبری از سوی خبرگزاری‌های بزرگ دنیا، حضور میلیونی در این مراسم هر سال بیشتر می‌شود، لذا این قدرت نرمی است که به ارزش‌های فرهنگی و ارتباطات مؤثر تأکید دارد. افراد در این تجمع میلیونی و خاص، عامل وحدت‌بخش و همبستگی ویژه‌ای را کسب می‌کنند و احساس قدرت بی‌سابقه‌ای در آن‌ها ایجاد می‌شود. قدرتی که متکی به نیروی نظامی و اقتصادی نیست، بلکه متکی بر ارزش‌های جذاب فرهنگی است. این همان قدرت نرم است که در این مراسم شکل می‌گیرد و در شعار «حب الحسین یجمعنا» تجلی می‌یابد. این مراسم نوعی خودآگاهی به مسلمانان اعطا می‌کند که به اهمیت وحدت میان خود پی برد و قدرتی که چنین وحدتی می‌تواند به همراه داشته باشد. آمریکا و کشورهای غربی

نتوانسته‌اند از طریق شیوه‌های اعمال قدرت سخت در منطقه خاورمیانه و به کارگیری جنگ افزارها، به اهداف خویش کاملاً دست یابند، لذا به جای استفاده از قدرت‌های سنتی خود یعنی جنگ با اسلحه و تجهیزات، به جنگ نرم روی آورده‌اند و ضمن بهره گرفتن از این قدرت، در پی شناسایی عناصر آن در مسلمانان، برای تغییر معادلات به نفع خویش هستند. مطلبی که نای هم به آن اشاره دارد که اکنون «با تغییر ماهیت مسائل در سیاست‌های جهانی، توانایی قدرت‌های بزرگ با منابع قدرت سنتی، برای کنترل محیط خود در حال رنگ باختن است و همه دولت‌ها در تلاش هستند تا بازیگران غیردولتی و فراملی را کنترل کنند. تغییر ماهیت سیاست‌های بین‌المللی اشکال ناملموس قدرت را بااهمیت‌تر ساخته است». (نای، ۱۳۸۲: ۳۷۴) تجمع اربعین حسینی به عنوان بزرگ‌ترین اجتماع بشری با حضور ۲۰ میلیون زائر، چنان برد فرهنگی و رسانه‌ای دارد که می‌توان از تعبیر منحصری برای آن با عنوان «دیپلماسی اربعین» یاد کرد. (سیمبر، ۱۴۰۰: ۳۹۵) به نظر می‌رسد، راهپیمایی اربعین با توجه به ابعاد مختلف آن، ویژگی‌های قدرت نرم شیعیان را دارد و در مقابل قدرت نرم و سخت دشمن قرار گرفته است و آمریکا و کشورهای غربی از این مسئله آگاهی کافی دارند و شناخت اثرات آن در منطقه، موجب موضع‌گیری پنهان و آشکار آنان شده است، لذا با ابزارهایی، درصدد ناکارآمد کردن آن هستند. فرض ما این است که ظرفیت‌های بالایی در این راهپیمایی وجود دارد و عناصر قدرت نرم شیعیان را شکل داده است که در بخش یافته‌های پژوهش، تشریح می‌شود.

جنبش اجتماعی

گیدنز می‌گوید: «جنبش اجتماعی را می‌توان کوشش جمعی برای پیشبرد منافع مشترک یا تأمین هدفی مشترک از طریق عمل جمعی خارج از حوزه نهادهای رسمی تعریف کرد». (گیدنز، ۱۳۷۶: ۶۷۱) همچنین از نظر گی‌روشه، جنبش اجتماعی عبارت از سازمانی کاملاً شکل گرفته و مشخص است که به منظور دفاع، گسترش و یا دست‌یابی به هدف‌های خاصی به گروه‌بندی و تشکل اعضاء می‌پردازد (روشه، ۱۳۸۰: ۱۶۴) بلومر نیز جنبش اجتماعی را پویایی بر پایه‌ی یک عقیده می‌داند که به بازتعریف کنش اجتماعی می‌پردازد. (تنهایی، ۱۳۷۴: ۳۴۶)

ویژگی جنبش اجتماعی: از نظر چارلز تیلی جنبش اجتماعی باید ارزشمندی،

وحدت، تعهد و تعداد را نشان دهد. این ویژگی‌ها، شکل‌گیری یک تظاهرات موفق و البته تأثیرگذار را مشخص می‌کند. (تیلی، ۱۳۹۴: ۳۳۱) تیلی علاوه بر این چهار عنصر اصلی، به جنبه‌ی فراملی بودن جنبش‌های اجتماعی نیز اشاره می‌کند «جنبش‌های اجتماعی اغلب دارای پیوندهای فراملی هستند و همین امر سبب ثبات و مقاومت آنان است. جنبش‌های اجتماعی با روش‌های مختلفی از جمله الگوبرداری، ارتباطات، ائتلاف‌ها و تشریک مساعی در میان مردم و ملت‌ها صرف‌نظر از موقعیت مکانی ایشان ترویج می‌یابد». (تیلی، ۱۳۹۴: ۳۳۳)

ویژگی‌های عنوان‌شده برای جنبش اجتماعی، در راهپیمایی اربعین وجود دارند، لذا این مراسم به‌عنوان یک جنبش اجتماعی به حساب می‌آید:

- ارزشمندی: «در جنبش اجتماعی بزرگ اربعین، مسائلی که به موضوع ارزشمندی اشاره دارد در اشکال مختلف بروز و ظهور عمومی دارند. شرکت‌کنندگان با رفتاری به‌دوراز خشونت و یا هیجان، صرف‌نظر از حواشی جزئی که در اطرافشان اتفاق می‌افتد، آرام و موقر در مسیرهای مشخص به‌سوی مقصدی واحد حرکت می‌کنند. ثروتمندان در کنار فقرا، مادران به همراه فرزندان و عده‌ی زیادی از روحانیون و افراد دارای موقعیت بالای اجتماعی در این جنبش عظیم اجتماعی شرکت می‌کنند». (عمید زنجانی، ۱۳۸۴: ۷۷ به نقل از غفاری، ۱۳۹۷: ۱۷)

- تعداد: حضور میلیونی راهپیمایان اربعین، از شهرهای مختلف عراق و سایر کشورها و همچنین افزایش سالانه‌ی آن، دلیلی آشکار برای داشتن شرایط تعداد برای یک جنبش است.

- تعهد: با وجود تنوع جمعیتی و حضور اقوام، نژاد و ملیت‌های مختلف، شرکت‌کنندگان خود را برای برگزاری با شکوه این مراسم متعهد می‌دانند و با پایبندی به هدفی مشترک، مسیرهای طولانی را با پای پیاده طی می‌کنند.

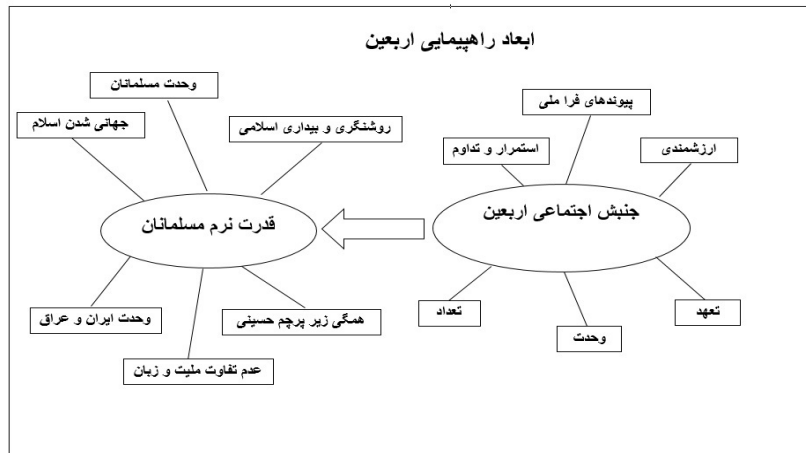
- فراملی بودن: این ویژگی از جنبش اجتماعی در پیاده‌روی اربعین پیوندی فراملی بین راهپیمایان ایجاد کرده است؛ «حضور فراملیتی در مراسم پیاده‌روی اربعین یکی از مسائل جذابی است که در تمامی گزارش‌های خبری مخابره شده از این رویداد بزرگ به چشم می‌خورد، این حضور فراملیتی به‌قدری پرننگ است که آمارها از حضور اتباع بیش از ۸۰ کشور جهان در این رویداد حکایت دارد». (قندی و اشکوری، ۱۳۹۵: ۱۱۲)

- وحدت: «وحدت شرکت کنندگان در پیاده‌روی اربعین از طریق لباس‌های مشکی و یا تیره که نشان از عزادار بودن فرد دارد، پرچم و بیرق‌های مزین به اسامی ائمه اطهار (ع) که در سرتاسر مسیر نصب شده، در دستان بسیاری قرار دارد. پیاده‌روی در چند مسیر منظم که همگی به نقطه‌ای واحد ختم می‌شوند و مرثیه‌خوانی و ذکر مصیبت که تنها نوای روی لب‌های مشارکت کنندگان را تشکیل می‌دهد، نشان داده می‌شود.» (غفاری، ۱۳۹۷: ۱۸)

وحدت و بیداری اسلامی از جمله کارکردهای سیاسی و بین‌المللی جنبش اربعین است که به‌عنوان قدرت نرم توانسته است در مقابله با قدرت سخت و نرم دشمنان قرار گیرد. «اساساً، اربعین را می‌توان نمونه بارز عینیت سیاست و دیانت در اسلام دانست. به‌طور کلی، اگر فلسفه قیام امام حسین (علیه‌السلام) و گفتمان عاشورا را اصلاح جامعه و مبارزه با نظام سیاسی ظلم و فساد بدانیم، باید اربعین را گرمی داشت این گفتمان تلقی کنیم. به بیانی دیگر، شیعیان در ایام اربعین، این گردهمایی و نمایش قدرت را نشان می‌دهند که اعلام دارند پیرو راه امام خود در مبارزه با ظلم و فساد هستند و این موضوع، وقتی اهمیت مضاعف می‌یابد که می‌بینیم این شیعیان از هر قوم و ملیتی هستند و دایره وسعت گفتمان ظلم‌ستیزی و عینیت دین و سیاست امام حسین (علیه‌السلام) در بُعد جهانی نمود پیدا کرده است. در واقع، نهضت عاشورا این مقوله را به دنیا اعلام کرد که در برابر ظلم و فساد و استکبار، راهی جز مقاومت وجود ندارد.» (موسوی و بیات، ۱۳۹۷: ۱۰۶)

نتیجه‌ی سخن آنکه، در راهپیمایی اربعین، جنبشی اجتماعی متأثر از نهضت عاشورا شکل گرفته که موجب بروز و ظهور عناصر قدرت نرم مسلمانان با کارکردهای متعددی شده است، برخی از این عناصر شامل همگرایی، وحدت مسلمانان و مذاهب مختلف، روشنگری و بیداری اسلامی، اتحاد ایران و عراق، قدرت بسیج مسلمانان است.

مدل نظری: متغیر مستقل در این تحقیق، ابعاد راهپیمایی اربعین است که شامل ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و بین‌المللی، اقتصادی، ارتباطی و دینی است و متغیر وابسته، شکل‌گیری عناصر قدرت نرم در راهپیمایان اربعین است که طبق قاعده، در انتهای مدل است و جنبش اجتماعی به‌عنوان رابط و متغیر میانجی، بین متغیر مستقل و متغیر وابسته قرار گرفته و به‌صورت غیرمستقیم میزان رابطه‌ی متغیرهای مستقل و وابسته را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع ابعاد پیاده‌روی اربعین موجب شکل‌گیری جنبش اجتماعی اربعین شده است و این جنبش عناصر قدرت نرم مسلمانان را شکل داده است.

۳. روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش بر اساس روش کمی (پیمایش) انجام شده است. بر اساس مطالعات اولیه، پرسشنامه‌ای تهیه و با استفاده از این پرسشنامه محقق ساخته، اطلاعات بخش کمی به دست می‌آید و با روش‌های مختلف آماری مورد تحلیل قرار می‌گیرد. ابعاد راهپیمایی شامل سیاسی و بین‌المللی، دینی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ارتباطی است و گویه‌هایی متناسب برای سنجش این ابعاد طرح شده است، اما به دلیل گستردگی مطالب، در این مقاله تنها به مباحث مربوط به شاخص قدرت نرم شیعیان پرداخته می‌شود. روش‌های گردآوری اطلاعات: در این تحقیق که از روش پیمایش استفاده شده، پرسشنامه به‌عنوان ابزار گردآوری اطلاعات است.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه: تقریباً در هر پیمایشی به ناچار از نوعی نمونه‌گیری استفاده می‌شود. نمونه‌گیری یعنی مشارکت تعدادی از جامعه آماری برای نشان دادن کل جامعه آماری. (الرک وستل، ۱۹۹۵: ۱۱۰) جمعیت آماری این مطالعه شامل تمامی زائران زن و مرد است که حداقل یک بار در پیاده‌روی اربعین شرکت کرده‌اند و در بازه‌ی سنی ۱۵ سال به بالا قرار دارند. یکی از مسائل عمده که در طرح‌های تحقیقاتی مهم است، داشتن حجم نمونه است. اینکه چه میزان از عناصر جامعه آماری بررسی شود تا حاصل به‌دست آمده را بتوان منطبق با خصوصیات جامعه آماری برآورد نمود. (نقیب السادات، ۱۳۹۱: ۶۵) طبق محاسبات انجام شده، حجم نمونه برای

انجام پیمایش، (با استفاده از فرمول برآورد حجم نمونه کوکران با ۵٪ خطا و ۹۵٪ اطمینان)، نباید کمتر از ۳۸۴ نفر باشد. برای اطمینان بیشتر در این پژوهش، ۴۲۴ نفر به صورت اتفاقی از افراد دسترس برای تحقیق در نظر گرفته شدند.

روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات: در این پژوهش از هر دو دسته تکنیک‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی برای توصیف و تحلیل داده‌های کمی بهره گرفتیم و با استفاده از نرم‌افزار SPSS از آزمون‌های پارامتری و ناپارامتری، تجزیه و تحلیل اطلاعات انجام شده است.

۴. تحلیل تجربی

پیش از پرداختن به یافته‌های توصیفی و استنباطی، بهتر است، مروری کوتاه، به ویژگی‌های مهم جمعیت شناختی پاسخگویان داشته باشیم. افراد شرکت کننده در پیمایش، ۴۲۴ نفر از راهپیمایان پیاده روی اربعین بوده‌اند که ۷۳ درصد مرد و ۲۷ درصد زن و همچنین ۷۵ درصد از کل این افراد، متأهل هستند. میانگین سنی افراد ۳۸ سال و دامنه‌ی سنی پاسخگویان، بین ۱۶ تا ۷۵ سال بوده است. به لحاظ میزان تحصیلات، حدود ۶۱ درصد پاسخگویان لیسانس و فوق لیسانس، ۱۰ درصد دکترا، ۲۱ درصد دیپلم و فوق دیپلم و ۸ درصد نیز زیر دیپلم بوده‌اند. ۹۷ درصد از پاسخگویان، عنوان نموده‌اند که سال دیگر هم در راهپیمایی اربعین شرکت می‌کنند.

- ملیت پاسخگویان: بالاترین فراوانی مربوط به شرکت کنندگان ایرانی در این راهپیمایی است که ۳۰۷ نفر و ۷۲ درصد از پاسخگویان را شامل می‌شود؛ همچنین عراقی‌ها ۱۰۰ نفر و حدود ۲۴ درصد هستند و ۱۷ نفر (۴ درصد) نیز از سایر کشورها در این نظرسنجی شرکت داشته‌اند.

میزان ملیت	فراوانی	درصد
ایرانی	۳۰۷	۷۲/۴
عراقی	۱۰۰	۲۳/۶
سایر کشورها	۱۷	۴
جمع	۴۲۴	۱۰۰

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان بر حسب ملیت

- تعداد دفعات حضور در راهپیمایی پاسخگویان: ۱۲۵ نفر و حدود ۳۰ درصد از پاسخگویان عنوان کرده‌اند که هر ساله به راهپیمایی اربعین می‌آیند، ۲۰ درصد نیز برای اولین بار و ۲۵ درصد نیز بین دو تا سه بار است که در این مراسم شرکت کرده‌اند.

میزان	دفعات حضور در مراسم	فراوانی	درصد	درصد معتبر
اولین بار	۸۶	۲۰/۳	۲۰/۵	
دو تا سه بار	۱۰۷	۲۵/۲	۲۵/۵	
چهار تا پنج بار	۱۰۲	۲۴/۱	۲۴/۳	
هر سال می‌روم	۱۲۵	۲۹/۵	۲۹/۸	
بی‌پاسخ	۴	۰/۹	-	
جمع	۴۲۴	۱۰۰	۱۰۰	

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان برحسب تعداد دفعات حضور در راهپیمایی

۱- تحلیل و بررسی متغیرهای وابسته و مستقل با آماره‌های توصیفی:

۱-۱- ابعاد مختلف راهپیمایی اربعین (متغیر مستقل): مراسم اربعین دارای ابعاد اجتماعی، فرهنگی، دینی، ارتباطی، اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی است که در مجموع، این ابعاد منجر به بروز و ظهور عناصری از قدرت نرم شیعیان در راهپیمایی اربعین می‌شوند. برای سنجش این ابعاد، ۲۷ گویه در نظر گرفته شد که در جدول شماره سه، محاسبات آماری هر کدام از این ابعاد آمده است. همان‌گونه که در جدول مشخص شده، نما، میانه و میانگین پاسخ‌ها برای تمام ابعاد به جز اقتصادی ۴ یا ۵ است، یعنی گزینه (موافقم) و (خیلی موافقم) که بیانگر تمایل و موافقت پاسخگویان با گویه‌های عنوان شده در رابطه با ابعاد مختلف راهپیمایی اربعین است. همچنین انحراف معیار نزدیک به هم در ابعاد یاد شده نیز بیانگر توافق و مشابهت بالای پاسخ به سؤالات است. آماره‌های مربوط به ابعاد مختلف راهپیمایی در جدول نشان می‌دهد موافقت بالایی در پاسخ مثبت و موافق به گویه‌های این ابعاد وجود داشته و همچنین موافقت بالا در ابعاد سیاسی بیانگر آن است که جنبه‌های سیاسی و بین‌المللی را نمی‌توان از این مراسم جدا کرد، در واقع این تصور

غلط است که راهپیمایی اربعین عاری از جنبه‌های سیاسی باشد و نکته‌ی دیگر آن که، در رابطه با عوامل اقتصادی، میانه، میانگین و مد، گزینه ۳ (نظری ندارم) بوده که بیانگر نقش کمتر عوامل اقتصادی در میان ابعاد راهپیمایی اربعین است.

ارتباطی	فرهنگی اجتماعی	اقتصادی	سیاسی	مذهبی	ابعاد آماره
۴/۲۵	۴/۲۷	۳/۴۰	۴/۵۰	۴/۶	میانه
۴/۱۶	۴/۳۳	۳/۴۷	۴/۴	۴/۵۱	میانگین
۵	۵	۳/۲۰	۴/۵۰	۵	نما
۰/۷۱	۰/۵۲	۰/۸۶	۰/۴۲	۰/۵۱	انحراف معیار

جدول شماره ۳. آماره‌های توصیفی ابعاد مختلف راهپیمایی اربعین

۱-۲- شکل‌گیری عناصر قدرت نرم در راهپیمایی اربعین (متغیر وابسته): در جدول شماره چهار، محاسبات آماری مربوطه آمده است. نما و میانه پاسخ‌ها به جز سه گویه در مابقی (۵) یعنی گزینه (خیلی موافقم) است که بیانگر موافقت حداکثری افراد شرکت‌کننده در نظرسنجی نسبت این گویه‌هاست. همچنین در آماره‌های مربوط به شاخص عناصر قدرت نرم (ردیف آخر جدول) نیز میانه، میانگین و نما بیش از ۴ (موافقم) است که در مجموع، بیانگر تمایل و موافقت پاسخگویان با وجود عناصر قدرت نرم در راهپیمایی اربعین است. اکنون به تشریح برخی از این عناصر می‌پردازیم:

- بیداری اسلامی و دشمن‌شناسی و عدم تفاوت ملیت و زبان: توجه به جنبه‌ی دشمن‌شناسی و افزایش بصیرت مسلمانان در مراسمات مذهبی، فارغ از ملیت و زبان، از تأکیدات امام خمینی بوده است و در این مورد چنین فرموده‌اند: «شرط همه‌ مناسک و مواقف برای رسیدن به آرزوهای فطری و آمال انسانی، اجتماع همه‌ مسلمانان در این مراحل و مواقف و وحدت کلمه‌ تمامی طوایف مسلمین است، بدون اعتنا به زبان و رنگ و قبیله و طایفه و مرزوبوم و عصبیت‌های جاهلی، و هماهنگ‌ خروشدن بر دشمن مشترک». (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۹) راهپیمایی اربعین به‌عنوان تحقق عملی این دیدگاه امام خمینی است، بنا به یافته‌های این تحقیق، در این مراسم، ملیت، زبان، نژاد و حتی فقیر و غنی مطرح نیست و راهپیمایی اربعین به جنبشی اجتماعی، برای دشمن‌شناسی و بیداری

اسلامی تبدیل شده و راهپیمایان را متحد و هم صدا کرده است.

- وحدت شیعه و سنی و همگرایی مسلمانان: بنا بر یافته‌های پژوهش و نظر پاسخگویان، برگزاری این مراسم، موجب وحدت شیعه و سنی شده است، شرکت اهل تسنن در این مراسم و پذیرایی خالصانه‌ی اهل تسنن از زائران در عراق نیز گواهی بر این مطلب است. در واقع این وحدت به‌عنوان قدرت نرم شیعیان، صرف هزینه‌های گزاف و توطئه‌های دشمن برای ایجاد تفرقه بین شیعه و سنی را تحت تأثیر قرار داده است.

- قدرت بالای بسیج مسلمانان: راهپیمایی اربعین، جنبشی اجتماعی و همایش میلیونی و عظیمی از مسلمانان جهان است که به نظر پاسخگویان، توانسته است، قدرت بالای بسیج مسلمانان را به نمایش بگذارد و نمادی از قدرت نرم شیعیان به شمار می‌آید.

- حل اختلاف‌ها با شعار «حب الحسین یجمعنا»: این شعار راهپیمایان، به اعتقادی عمیق تبدیل شده و آثار مثبت و سازنده‌ای نیز داشته است و به دلیل این هدف مشترک، یعنی جمع شدن همه به خاطر محبت امام حسین (ع)، تمامی اختلاف‌ها اعم از قومی، مذهبی و ملی و نژادی کنار گذاشته می‌شود.

- مسلمان بودن برای راهپیمایان مهم تر از ملیت: این منظر موجب شده تا در جنبش اربعین، راهپیمایان با وجود داشتن زبان و ملیت متفاوت، همگی با هدفی مشترک تحت لوای پرچم حسینی باشند.

- وحدت ایران و عراق با مدیریت مشترک مراسم: با وجود تهدیدات مختلف و اختلاف افکنی دشمنان، برگزاری مشترک راهپیمایی اربعین، نشان می‌دهد که پیوندی استراتژیک، میان مردم ایران و عراق، در حال شکل‌گیری و تعمیق است. این وحدت و همگرایی نمونه‌ای بارز از شکل‌گیری قدرت نرم شیعیان در منطقه است.

انحراف معیار	نما	میانگین	آماره	عناصر قدرت نرم	
				۳	۲
۰/۵۸۹	۵	۵	۴/۷۴	۱	راهپیمایی اربعین عامل جهانی شدن اسلام
۰/۵۷۲	۵	۵	۴/۷۱	۲	همگرایی و وحدت مسلمانان
۰/۵۹۷	۵	۵	۴/۶۶	۳	حل اختلافات با شعار "حب الحسین یجمعنا"

۰/۸۵۴	۳	۳	۳/۴۰	عدم تفاوت ملیت، زبان و نژاد	۴
۰/۷۶۷	۵	۵	۴/۴۵	وحدت ایران و عراق با مدیریت مشترک مراسم	۵
۰/۸۶۳	۳	۳	۳/۴۶	همه‌ی زائران زیر پرچم حسینی	۶
۰/۴۶۳	۵	۵	۴/۸۴	جمع شدن همه به خاطر محبت امام حسین (ع)	۷
۰/۷۹۰	۵	۵	۴/۴۶	وحدت شیعه و سنی	۸
۰/۷۲۰	۵	۵	۴/۶۴	نمایش قدرت بالای بسیج مسلمانان در اربعین	۹
۰/۸۰۳	۵	۵	۴/۶۱	مسلمان بودن برای راهپیمایان مهم‌تر از ملیت	۱۰
۰/۵۵۴	۵	۵	۴/۶۷	روشنگری و بیداری اسلامی در راهپیمایی	۱۱
۰/۶۹۹	۴/۵۴	۴/۵۴	۴/۳۵	شاخص عناصر قدرت نرم (میانگین)	

جدول شماره ۴. آماره‌های توصیفی عناصر قدرت نرم در راهپیمایان اربعین

۲- یافته‌های استنباطی برای متغیر وابسته و متغیر مستقل بر اساس آماره‌های مرتبط
 ۲-۱- بررسی روایی (میزان سازگاری درونی): این محاسبات برای گویه‌های مربوط به متغیر وابسته و متغیر مستقل به صورت جداگانه در جدول شماره پنج آمده است. همان گونه که مشاهده می‌شود، مقدار آماره کروناخ برای عناصر قدرت نرم (متغیر وابسته) ۰/۸۱۵ و آماره F نیز برابر ۳۰۱/۶۳۰ است و برای ابعاد راهپیمایی اربعین (متغیر مستقل) ۰/۸۸۷ و ۱۲۴/۲۰۸ که در سطح ۹۹/۹ درصد معنی دار هستند. آلفای کروناخ محاسبه شده برای متغیرها نزدیک به یک است و معنی داری آماره F به منزلهٔ احراز رابطه خطی میان گویه‌های تشکیل دهنده برای این دو متغیر است، لذا سازگاری درونی و روایی گویه‌ها برای سنجش شاخص‌ها بسیار مطلوب بدست آمده است.

تعداد گویه	سطح معنی داری	آماره F	آلفای کروناخ	آماره متغیر
۱۳	۰/۰۰۰	۳۱۰/۶۳۰	۰/۸۱۵	شکل‌گیری عناصر قدرت نرم
۲۶	۰/۰۰۰	۱۲۴/۲۰۸	۰/۸۸۷	ابعاد راهپیمایی اربعین
۳۹			جمع	

جدول شماره ۵. محاسبات روایی برای متغیر وابسته و متغیر مستقل

۲-۲- اعتبار سازه: در جدول شماره ۶، بررسی اعتبار سازه گویه‌های سازنده شاخص‌ها با رویکرد تأییدی در روش آماری تحلیل عامل^۱ برای متغیر وابسته و مستقل محاسبه شده است. شاخص کفایت نمونه^۲ در هر دو متغیر نزدیک به یک است که نشان از کفایت مطلوب ماتریس داده گویه‌ها برای استفاده در روش تحلیل عاملی دارد؛ همچنین تست کرویت بارتلت نیز برای این آماره به احتمال ۹۹/۹ درصد معنی دار شده است. ارقام بدست آمده از واریانس بین شاخص‌ها ثابت می‌کند که کلیه گویه‌ها برای شاخص مورد نظر، دارای کفایت نمونه‌گیری مناسب و معنی‌داری هستند. چون واریانس تعیین شده از عامل نهفته (شاخص) بسیار مطلوب بوده است. برای مثال، عناصر قدرت نرم با ۲۶ گویه به واریانس ۶۲/۷۶ درصد و ابعاد راهپیمایی اربعین نیز با ۱۳ گویه به واریانس ۶۰/۳۲ درصد، حاکی از پوشش مطلوب گویه‌های تشکیل دهنده از متغیر نهفته خود است.

تعداد گویه	واریانس بین شاخص (درصد)	سطح معنی‌داری	شاخص کفایت نمونه KMO	آماره شاخص
۱۳	۶۲/۷۶	۰/۰۰۰	۰/۸۵۱	شکل‌گیری عناصر قدرت نرم
۲۶	۶۰/۳۲	۰/۰۰۰	۰/۸۹۰	ابعاد راهپیمایی اربعین
۳۹	جمع			

جدول شماره ۶. اعتبار سازه برای متغیر وابسته و متغیر مستقل

۳- بررسی فرضیات تحقیق و متغیرها، با روش رگرسیونی: در جدول شماره ۷، خروجی روش رگرسیونی برای تبیین مدل متغیر وابسته (شکل‌گیری عناصر قدرت نرم) و متغیر مستقل (ابعاد راهپیمایی اربعین) نمایش داده شده است.

۱-۳- فرضیات تحقیق: آماره F در مدل کلی تحقیق، رقم (۷۸/۸۱) است^۳ و میانگین این

^۱- Factor Analysis

^۲- Kaiser-Meyer-Olkin Measure of sampling adequacy

۱. این آماره با ضریب اطمینان ۹۹/۹ درصد، در کلیه مدل‌های تحقیق معنی‌داری بوده و به جهت صرفه‌جویی در فضای جدول، قید نشده است.

آماره در سایر مدل‌ها رقم (۳۵/۷۲) است که به‌طور کلی نشان از ارتباط خطی و معنی‌داری در سطح ۹۹/۹ درصد بین متغیر وابسته (شکل‌گیری عناصر قدرت نرم) و متغیر مستقل (ابعاد راهپیمایی) دارد، همچنین آماره بتا (BETA) در مدل کلی تحقیق و در قسمت ابعاد راهپیمایی اربعین (متغیر مستقل) رقم (۰/۷۱) است که میانگین آن در ردیف آخر جدول رقم ۰/۷۷ است، این رقم نیز در مجموع، نشان از ارتباط معنی‌دار بین متغیر وابسته و مستقل دارد، لذا این محاسبات، فرضیه وجود رابطه بین ابعاد راهپیمایی اربعین و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم را به اثبات می‌رساند.

- آماره‌های وضعیت اقتصادی در هیچ‌یک از مدل‌ها (به‌جز اولین بار حضور در راهپیمایی) تأثیر معنی‌داری ندارند. در واقع، می‌توان چنین نتیجه گرفت که در مجموع عامل اقتصادی در شکل‌گیری قدرت نرم، اثرگذار نبوده است و بر این اساس، فرضیه وجود رابطه معنی‌دار بین وضعیت اقتصادی راهپیمایان و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم تأیید نمی‌شود. لذا تغییر و نوسان در وضعیت اقتصادی راهپیمایان، تأثیری بر میزان شکل‌گیری عناصر قدرت نرم ندارد.

۳-۲- سایر نتایج آماری مهم درباره‌ی متغیرهای تحقیق

- در ردیف ۱ جدول، محاسباتی تحت عنوان مدل کلی تحقیق آمده است، ضریب همبستگی میان متغیرهای مستقل و وابسته برابر ۰/۷۲ است و ضریب تعدیل‌شده با رقم ۵۲٪ نشان می‌دهد که ۵۲ درصد تغییرات متغیر عناصر قدرت نرم توسط متغیرهای فردی و ابعاد راهپیمایی اربعین توضیح داده می‌شود. مقدار ثابت رگرسیونی برابر ۱/۶۷ است که به معنی وجود این میزان از عناصر قدرت نرم در پاسخگویان بدون دخالت دادن هیچ متغیر مستقل در مدل است. در بین ویژگی‌های فردی، رابطه‌ی معنی‌داری در سن وجود دارد، اما وضعیت اقتصادی و تحصیلات ارتباط مستقیم و معنی‌داری ندارند، یعنی در شکل‌گیری عناصر قدرت نرم این دو متغیر اثرگذار نیستند. یعنی راهپیمایان با هر وضعیت اقتصادی و هر سطحی از تحصیلات، عناصر قدرت نرم را کسب کرده‌اند.

- در ردیف ۲ و ۳، متغیر جنس در سطح اسمی به مدل وارد شده و همان‌گونه که در مقادیر بتا (BETA) برای ابعاد راهپیمایی اربعین ملاحظه می‌شود این عامل در مردان و زنان مقدار نزدیک به هم دارد (۰/۷۲ و ۰/۷۵). که نشان از رابطه معنی‌دار و تأثیر این متغیر در هر دو جنس بر متغیر وابسته یعنی شکل‌گیری عناصر قدرت نرم دارد. این آماره نشان

از عدم تفاوت شکل گرفتن عناصر قدرت نرم در زن و مرد دارد.

- در ردیف ۴ و ۵ جدول، متغیر وضعیت تأهل در مدل کنترل شده که مقدار ثابت رگرسیونی در متأهلین (۱/۸۸) بیشتر از مجردین (۱/۶۰) است که به معنی وجود این میزان از عناصر قدرت نرم در پاسخگویان بدون دخالت دادن هیچ متغیر مستقل در مدل است.

- مدل رگرسیونی با کنترل ملیت، در ردیف های ۶ و ۷ اجرا شده است. مقدار ثابت رگرسیونی در عراقی ها بیش از ایرانی ها است. این مقدار ثابت رگرسیونی، نشان از داشتن ذخیره و مقدار قابل قبولی از عناصر قدرت نرم بدون دخالت عوامل دیگر در عراقی ها و ایرانیان است. به نظر می رسد شیعه بودن اکثریت جمعیت و داشتن زمینه مذهبی، یکی از دلایل این امر است.

- در ردیف های ۸ تا ۱۱، تعداد دفعات حضور راهپیمایان در مدل رگرسیونی کنترل شده است. بالاترین قدرت تبیینی مدل (ضریب تعیین تعدیل) در افرادی است که اولین بار به راهپیمایی آمده اند (۰/۶۲). موضوع بسیار مهم، افزایش مقدار ثابت رگرسیونی با حضور هر چه بیشتر در راهپیمایی است. این مقدار برای اولین بار حضور در راهپیمایی ۰/۵۴۹، دو تا سه بار ۲/۰۲، چهار تا پنج بار ۲/۰۹ و برای افرادی که هر سال می آیند، بیش از بقیه و به مقدار ۲/۱۸ است. این ارقام نشان می دهد که تعداد دفعات حضور در راهپیمایی در داشتن ذخیره عناصر قدرت نرم، تأثیرگذار است و در نهایت اثرگذاری تکرار رفتار جمعی (شرکت در راهپیمایی) در افزایش شکل گیری عناصر قدرت نرم را به اثبات می رساند. این یافته از بهترین نتایج این پژوهش است و لزوم برنامه ریزی برای حضور هر چه بیشتر راهپیمایان به جهت شکل گیری عناصر قدرت نرم را به اثبات می رساند.

- میانگین کلی تأثیرات آماره های مدل، در ردیف ۱۳ مشخص شده است. متوسط ضریب همزمان برای مدل ها ۰/۷۳ و ضریب تعدیل شده ۰/۵۲ است که هر دو مطلوب تلقی می شوند و دست کم ۵۰ درصد تغییرات متغیر وابسته، توسط متغیرهای مستقل در کلیه مدل های اجرا شده، توضیح داده می شود. تأثیر میزان تحصیلات اندک بوده (۰/۲۴) و نشان می دهد که راهپیمایان با هر سطحی از تحصیل به عناصر قدرت نرم دست یافته اند.

میانگین مقدار ثابت رگرسیونی ۱/۷۳ بوده و با دخالت دادن جنس، تأهل، ملیت و دفعات حضور، در جدول مشخص شده است و مقدار آن تنها در زنان و افرادی که اولین بار در مراسم شرکت کرده اند کمتر است، اما در مجموع رقم میانگین نشان می دهد که

اگر هیچ متغیر دیگری نباشد، به طور متوسط به میزان ۱/۷۳ از نمره ۵ که بالاترین توافق است، کسب شده و به این میزان، متغیر وابسته یعنی عناصر قدرت نرم بدون دخالت هیچ عاملی وجود دارد که این بسیار مطلوب است.

آماره دوربین واتسن^۱ در مدل کلی تحقیق، رقم ۱/۲۶ و همچنین در کلیه مدل‌ها مطلوب و در حد قابل قبول بوده و به معنی استقلال مطلوب متغیرهای مستقل از یکدیگر است و به لحاظ آماری نشان می‌دهد، پسماندها به هم وابسته نیستند و اختلاف ارزش واقعی و ارزش پیش‌بینی شده زیاد نبوده است.

آماره B (beta) برای متغیرهای مستقل				آماره‌های مدل			شکل‌گیری عناصر قدرت نرم	ردیف
تحصیلات	سن	وضعیت اقتصادی	ابعاد راهپیمایی اربعین	ثابت رگرسیون	ضریب تعیین تعدیل R2	ضریب همبستگی همزمان R		
							مدل	
-۰/۰۱۱	۰/۰۶۷	-۰/۰۶۷	۰/۷۱	۱/۶۷	۰/۵۲	۰/۷۲	مدل کلی تحقیق	۱
۰/۰۲۳	۰/۲۰	-۰/۱۳	۰/۷۲	۱/۹۵	۰/۵۵	۰/۷۴	مردان	۲
۰/۰۷	۰/۲۸	-۰/۱۰	۰/۷۵	۰/۶۴	۰/۵۶	۰/۷۶	زنان	۳
-۰/۰۱۷	۰/۲۰	-۰/۰۹۱	۰/۶۸	۱/۸۸	۰/۴۷	۰/۶۹	متأهلین	۴
۰/۰۴۶	۰/۲۲	-۰/۰۵۸	۰/۷۶	۱/۶۰	۰/۵۷	۰/۷۷	مجردین	۵
۰/۰۴۵	۰/۱۳۴	-۰/۱۳	۰/۷۲	۱/۴۰	۰/۵۳	۰/۷۳	ایرانی‌ها	۶
۰/۰۰۳	۰/۱۵	-۰/۱۳	۰/۷۳	۲/۲۸	۰/۵۲	۰/۷۴	عراقی	۷
۰/۲۵	۰/۰۹۳	۰/۸۳	۰/۸۱	۰/۵۴۹	۰/۶۲	۰/۸۱	اولین بار حضور	۸
۰/۰۷۰	۰/۲۵	-۰/۲۹	۰/۶۷	۲/۰۲	۰/۴۶	۰/۷۰	دو تا سه بار	۹
-۰/۰۵۲	۰/۲۶	-۰/۱۸	۰/۶۲	۲/۰۹	۰/۴۶	۰/۷۰	۴ تا ۵ بار	۱۰
-۰/۰۹۴	۰/۲۸	-۰/۱۲	۰/۶۸	۲/۱۸	۰/۴۲	۰/۶۷	حضور هر سال	۱۱
۰/۳۴	۰/۱۹	-۰/۰۴	۰/۷۷	۱/۷۳	۰/۵۲	۰/۷۳	میانگین محاسبات	

جدول شماره ۷. خروجی یافته‌های روش رگرسیونی برای متغیر وابسته و متغیر مستقل

۱. به دلیل صرفه‌جویی در فضا، این آماره در جدول قید نشده است.

۵. نتیجه‌گیری

با توجه به محاسبات آماری انجام‌شده، فرضیه کلی تحقیق، یعنی وجود رابطه معنی‌دار، بین ابعاد راهپیمایی اربعین و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم در راهپیمایان به اثبات رسید، اما رابطه‌ی معنی‌داری بین وضعیت اقتصادی راهپیمایان و شکل‌گیری عناصر قدرت نرم وجود نداشته و این فرضیه رد شد. تعداد دفعات حضور در راهپیمایی در داشتن ذخیره عناصر قدرت نرم تأثیرگذار است؛ یعنی تکرار رفتار جمعی (شرکت در راهپیمایی) موجب شکل‌گیری بیشتر عناصر قدرت نرم می‌شود که این یافته از بهترین نتایج پژوهش است.

تعامل مفهومی ابعاد راهپیمایی اربعین با جنبش اجتماعی و قدرت نرم از دستاوردهای جدید در این پژوهش است که در قالب مجموعه‌ای سازمان‌یافته و اقتدار منبعث از آن در قدرت نرم مسلمانان، ارائه شد. نتایج تحقیق، به‌روشنی بیانگر این مطلب است که در راهپیمایی اربعین، جنبشی اجتماعی بر پایه‌ی نهضت عاشورا شکل می‌گیرد که عناصر قدرت نرم از آن سرچشمه می‌گیرند. این قدرت نرم مسلمانان موجب شده تا همه‌ی راهپیمایان زیر یک پرچم، متحد و منسجم شوند و در نتیجه، تلاش‌ها و اعمال قدرت سخت و نرم دشمنان برای ایجاد تفرقه و اختلافات مذهبی را تحت تأثیر قرار داده و خنثی نماید.

تمام ویژگی‌های جنبش اجتماعی که در بخش نظری مطرح شد، در راهپیمایی اربعین وجود دارد؛ لذا این مراسم به‌عنوان یک جنبش اجتماعی برگرفته از نهضت عاشورا نمادی از قدرت نرم مسلمانان است. پیوندهای فراملیتی، استمرار و تداوم، حرکت خودجوش و مردمی، ارزشمندی، وحدت، تعهد و تعداد به‌عنوان زمینه‌های شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی مطرح شد که همه‌ی آن‌ها در راهپیمایی اربعین وجود دارند.

قدرت بالای بسیج مسلمانان، وحدت و یکپارچگی، بیداری اسلامی و دشمن‌شناسی، به‌عنوان برخی از نتایج و کارکردهای مهم شکل‌گیری این جنبش و قدرت نرم مسلمانان در راهپیمایی اربعین هستند؛ موارد یاد شده در تقابل با اهداف دشمنان در منطقه برای تفرقه‌افکنی بین مسلمانان قرار دارد و در واقع این قدرت نرم مسلمانان، نفوذ و قدرتی بدون اجبار و یا تشویق بوده که «جوزف نای» نیز در مورد قدرت نرم عنوان کرده است. همچنین از نظر وی، توانایی قدرت‌های بزرگ با توجه به منابع قدرت سنتی که برای کنترل محیط خود در اختیار دارند، در حال رنگ باختن است و همه دولت‌ها در تلاش هستند تا بازیگران غیردولتی فراملی را کنترل کنند. (نای، ۱۳۸۲: ۳۷۴) شکل‌گیری

عناصر قدرت نرم مسلمانان نشان از همین مسئله دارد که قدرت سنتی ابرقدرت‌ها در منطقه‌ی خاورمیانه تحلیل رفته و آنان در پی کنترل و ناکارآمد کردن این قدرت نرم شیعیان هستند و عملاً تاکنون (حداقل طبق داده‌های این پژوهش)، موفقیت چندانی در این زمینه نداشته‌اند.

برخی عناصر مهم قدرت نرم مسلمانان در راهپیمایان اربعین عبارت‌اند از: همگرایی و وحدت مسلمانان، ارجحیت مسلمان بودن بر ملیت، روشنگری و بیداری اسلامی، مساوات و یگانگی، عدم تفاوت ملیت، نژاد و زبان، نمایش قدرت بالای بسیج مسلمانان، حل اختلافات با شعار «حب الحسین یجمعنا»، وحدت ایران و عراق. طبق توضیحات بخش نظری، این عناصر به‌عنوان قدرت نرم محسوب می‌شوند و همبستگی و قدرتی به راهپیمایان بخشیده که عناصر قدرت‌های سخت و نرم دشمن را تا حد زیادی خنثی نموده است؛ به همین جهت، دشمنان همواره درصدد تفرقه‌افکنی و ایجاد آشوب در میان شیعیان برای تحت تأثیر قرار دادن این مراسم بوده است، اما تاکنون ناکام مانده‌اند و این مراسم همچنان با شکوه فراوان برگزار شده است.

پیشنهادها: شکل‌گیری عناصر قدرت نرم در بین راهپیمایان، نشان از ظرفیت‌های عظیم این مراسم در ایجاد همبستگی و وحدت مسلمانان دارد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود، عناصر و عوامل یاد شده در قدرت نرم، مورد توجه قرار گیرد و طرح و برنامه‌هایی کوتاه و بلندمدت در جهت تقویت آن‌ها در نظر گرفته شود و از تصمیمات و برنامه‌هایی که در جهت تضعیف این قدرت نرم است، پرهیز شود. همچنین سازمان‌ها و نهادهای مربوطه، با برنامه‌ریزی‌های کوتاه و بلندمدت در جهت تسهیل حضور مردم در این مراسم، گام بردارند. نکته دیگر ضرورت انجام پژوهش‌های کمی و کیفی درباره‌ی قدرت نرم و راهپیمایی اربعین است که کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

منابع

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۷)، دو چهره قدرت نرم، مجموعه مقالات قدرت نرم و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی بسیج)، تهران، دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
- افتخاری، اصغر، کمالی، علی (۱۳۹۴)، ساختار قدرت نرم در گفتمان اسلامی، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال پنجم، شماره دوازدهم، صص ۲۷-۹.
- الرک، پاملال، رابرت بی ستل (۱۳۸۶)، پژوهش پیمایشی: رهنمودها و استراتژی‌هایی برای انجام دادن پیمایش، ترجمه‌ی مهراندخت نظام شهیدی، اردشیر امیدی محنه و محمود متحد، تهران، نشر آگه.
- تیلی، چارلز (۱۳۹۴)، رژیم‌ها و چنته‌ها، ترجمه‌ی علی مرشدی زاده، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- تنهایی، ابوالحسن (۱۳۷۴)، درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی (ویرایش ۲)، گناباد، نشر مرندیز.
- حسن‌خانی، محمد (۱۳۸۴)، «دیپلماسی فرهنگی و جایگاه آن در سیاست خارجی کشورها»، دو فصلنامه علمی دانش سیاسی، شماره دوم، صص ۱۳۸.
- خواص، حبیب اله (۱۳۹۴)، همایش اربعین جلوه‌ای از زندگی آرمانی شیعه، انتشارات طلوعه ظهور.
- رضایی، محمدحسین (۱۳۹۶)، بررسی ابعاد جامعه‌شناختی مراسم اربعین حسینی و نقش آن در تحکیم پایه‌های عقیدتی تشیع، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق.
- ریشه، گئی (۱۳۸۰)، تغییرات اجتماعی، مترجم منصور وثوقی، تهران، نشر نی.
- سامانی، سید محمود (۱۳۹۷)، کارکردهای سیاسی اجتماعی و فرهنگی اربعین حسینی، فصلنامه فرهنگ زیارت، دوره ۹، شماره ۳۵، صص ۵۹-۳۷.
- سیمبر، رضا، فاضلی، سامان و رضاپور، دانیال (۱۴۰۰)، «منابع قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران در عراق پس‌اداعش و تهدیدهای پیش رو»، دو فصلنامه علمی دانش سیاسی، سال هفدهم، شماره دوم (پیاپی ۳۴)، پاییز و زمستان، صص ۴۰۶-۳۸۳.
- قندی، سید محسن، شکوری، میثم (۱۳۹۵)، شهر اربعین (مدینه الاربعین) رهیافتی نو به مفاهیم آرمانشهر شیعی، مطالعات مسجد و مهدویت، سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان، صص ۱۱۲.

جنبش اجتماعی و قدرت نرم مسلمانان در راهپیمایی اربعین.....

- غرسبان، مرتضی (۱۳۹۶)، راهپیمایی اربعین؛ ظرفیت‌ها و آسیب‌ها، ماهنامه مبلغان، شماره ۲۲۰، صص ۲۰-۴.
- غفاری، زاهد، آقایی، محمد (۱۳۹۷)، پیاده‌روی اربعین به مثابه جنبش اجتماعی، دو فصلنامه دانش سیاسی، سال ۱۴، شماره ۱، صص ۲۱-۱.
- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۸۴)، مبانی اندیشه سیاسی اسلام، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- کلاهچیان، محمود (۱۳۸۷)، بررسی و نقد قدرت نرم در گفتمان غربی، مجموعه مقالات قدرت نرم و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی بسیج)، تهران، دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶)، جامعه‌شناسی، مترجم: منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
- موسوی، محمد، بیات، رضا (۱۳۹۷)، واکاوی اثرگذاری اجتماعی و سیاسی کارکردهای آیین پیاده‌روی اربعین حسینی در تعالی تشیع، دو فصلنامه علمی نامه فرهنگ و ارتباطات، سال سوم، شماره اول، صص ۱۱۶-۹۳.
- موسوی امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۷۸)، صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چاپ اول، ۱۳۷، ج ۲۰، ص ۱۹.
- میر محمدصادقی، سید مهدی و رحمت حاجی مینه (۱۳۹۷)، تبیین دیپلماسی فرهنگی ایران در قبال ایران هراسی، فصلنامه مطالعات میان فرهنگی دوره ۱۳، شماره ۶، صص ۱۲۳-۱۴۶.
- نای، جوزف (۱۳۸۲)، قدرت نرم، ترجمه‌ی محمد حسینی مقدم، راهبرد، شماره ۲، ص ۳۷۴.
- نای، جوزف (۱۳۸۷)، قدرت نرم، ترجمه‌ی سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران، دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
- نای، ژوزف (۱۳۸۸)، دیپلماسی عمومی و قدرت نرم، ترجمه‌ی سید احمد فاطمی نژاد، مطالعات عملیات روانی، زمستان، شماره ۲۴، ص ۱۸۶.
- نقیب السادات، سید رضا (۱۳۹۱)، راهنمای عملی آماده‌سازی طرح تحقیق در روش پیمایشی، تهران، نشر علم.
- Nye, J. S. (1990) a. Soft Power, Foreign Policy. No. 80: pp.153-171.
- Nye, Josephs (2004), soft power: the means to success in world politics, NewYork: public affairs.